

доступу: <http://www.volyn.com.ua/?arch=1226&article=0&rub=11>. –

Назва з екрану.

5. Заслужена художниця України Олександра Теліженко святкує ювілей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://cultura.at.ua/news/zasluzhena_khudozhnicja_ukrajini_oleksandra_telizhenko_svjatkuje_juvilej/2012-04-03-382. – Назва з екрану.

Масась Ірина

(Полтава, Україна)

ХАРАКТЕРИСТИКА НАЙДАВНІШИХ ЗАСОБІВ ШИТВА У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ Т. В. КАРИ-ВАСИЛЬЄВОЇ

Вишивка – поширений вид декоративного й ужиткового мистецтва. В якому узорі та зображення виконуються вручну, або машинним способом на різних тканинах, шкірі, та інших матеріалах лляними, бавовняними, шовковими, вовняними нитками, а також золотою ниткою. Однією з найвідоміших дослідниць ХХ ст. у галузі історії вишивкарства є Тетяна Валеріївна Кара-Васильєва [3, с. 24].

Тетяна Валеріївна Кара-Васильєва – український мистецтвознавець, доктор мистецтвознавства, член-кореспондент Академії мистецтв України, провідний науковий працівник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського національної академії наук України [8, с. 75].

Після закінчення факультету мистецтвознавства Київського художнього інституту за спеціальністю «Історія і теорія мистецтв» почала працювати в музеї народного та декоративного мистецтва України. Тут зібрана велика колекція вишитих виробів з усіх регіонів України. А поруч, в церквах Печерської лаври, – шедеври церковного шиття, що є одним із найдавніших засобів шитва.

Т. Кара-Васильєва вивчає великий асортимент виробів декоративного мистецтва, в яких неодмінним елементом художнього вирішення образу є вишивка. Вона розкриває тонкощі техніки створення української вишивки. А їх неймовірно багато, адже кожен регіон України зберігає свої неповторні особливості в побудові композиції, колірному рішенні і техніці виконання [2, с. 32].

Напевно, жодна країна світу не має такого розмаїття кольору, великого асортименту вишивки, як Україна. Всі ці тонкощі доктор мистецтвознавства Тетяна Валеріївна описує у своїх працях. А безліч статей і книг розкривають яскравість і унікальність вишивки, одягу різних регіонів України.

У 1979 році Тетяна Валеріївна захистила дисертацію в Московському державному університеті імені М. Ломоносова на тему «Розвиток традицій полтавської народної вишивки в сучасних художніх промислах».

Виходять друком її дослідження – «Художні промисли України» (1979 рік), «Полтавська народна вишивка» (1983 рік), «Творці дивосвіту»

(1984 рік), «Вчіться вишивати» (1988 рік). Одна за одною друкуються книги, несучи високу культуру України, розкривають функціональну роль вишитих виробів у народному та сучасному інтер'єрах. Праці Т.Кара-Васильєвої стали помітним явищем в українському мистецтвознавстві [5, с. 43].

У ті ж роки Тетяна Валеріївна захоплюється літургійним шитвом України XVII–XVIII ст.

Літургійне шитво – гаптування – шитво золотими і срібними нитками, виконане по атласу, оксамиту, парчі із застосуванням перлів та коштовного каміння. Творами образотворчого сюжетного шитва – є пелени, покрівці, фелони, плащаниці. Вони використовувались у одязі священнослужителів, в літургії православного храму. Гаптування цього часу розвивалось у стилістично-художній єдності з іконописом та гравюрою. XVIII століття приносить нове розуміння орнаментальних форм з їх об'ємно-пластичним живописним трактуванням. Розквітає вишивка гладдю різноколірним шовком [1, с. 152].

На думку Тетяни Валеріївни серед фрагментів шитва відомо два види орнаментальних зображень. Перший – це мотиви у вигляді двох закручених гілок, що утворюють коло, середину якого заповнює п'ятипелюсткова квітка. Другий – три варіанти орнаментального рослинного мотиву умовно названого деревом життя. Це зразок розвинутого рослинного мотиву з прямим центральним стовбуром, який увінчується п'ятипелюстковою квіткою, та розлогими боковими гілками, що закінчуються невеликими трилисниками.

Твори давньоруського шитва виконувались технікою «у прокол». Металеві нитки протягували крізь тканину, для чого за допомогою тонких проколов із кісток тварин попередньо робили невеликі отвори, крізь які потім пропускали золоту нитку. Ця техніка давала надзвичайний художній ефект. Стібки, щільно прилягаючи один до одного, утворювали поверхню зі срібним або золотим блиском, який змінювався і переливався залежно від освітлення. Наприкінці XII – на початку XIII ст. у Київській Русі відбувається перехід до нової техніки – «у прикріп». Золоті та срібні нитки накладалися на поверхню виробу і прикріплювалися до тканини за допомогою шовкової нитки ледь помітними стібками. Нитки прикріпу дещо послаблювали блиск золотих і срібних ниток, а колір прикріпу надавав різноманітних відтінків. Золота нитка лягала на поверхню дещо вигнутою, похилою, що надавало поверхні ефекту мерехтливості, переливу світла.

Для гаптування використовували найрізноманітніші коштовні тканини: парчу, китайський, перський шовк, італійську однотонну камку з крупним узором, західноєвропейський оксамит. Його особливо любляли, оскільки він утворює глибоке, м'яке тло, на якому контрастно виділяється гаптування [4, с. 56].

Гаптування поділяється на сюжетне та орнаментальне шитво. В

музеях збереглися поодинокі унікальні зразки сюжетного гаптування XVI ст., а також численні пам'ятки XVII–XVIII ст. Це плащаниці, епітрахилі, фелони з зображенням постатей святих, а також вишивки шовком XVII–XVIII ст., якими прикрашався одяг і речі побуту (скатерки, хусточки, рушники) верхівки суспільства і духівництва. Стилiстично вони тiсно пов'язанi з загальним художнiм напрямком iконопису та гравюри i вiдбивають основнi етапи розвитку українського мистецтва.

Лiтургiйне шитво (так само, як iкона) завжди мало символiчний змiст, що пов'язував особистiсть з вищими, божественними началами буття через предмети реального свiту. Численнi гаптованi вироби як орнаментального, так i сюжетного шитва мали подвiйну функцiю. з одного боку, сюжети, iх вибiр i тематичне вирiшення, композицiйнi схеми, форми i розмiри залежали вiд iхнього мiсця в загальному лiтургiйному дiйствi, саме це увиразнило iхнє зображальне, образотворче начало. З другого боку, гаптованi твори виконували декоративну функцiю як коштовнi прикраси в загальному святково-пiднесеному iнтер'єрi церкви. Вони перебували в тiсному стилiстичному зв'язку з загальною художньою спрямованiстю внутрiшнього оздоблення – з розписами, iконостасом, архiтектурою храмового простору. Саме декоративнi якостi були мiрою iхньої ансамблевостi, а декоративнi принципи, якi наслiдували iконописцi, полягали в постiйнiй орієнтацiї на предметно-просторове вирiшення храму.

Монографiя Т.Кара-Васильєвої «Лiтургiйне шитво України XVII – XVIII ст.» здобула популярнiсть не лише в Україні, а й за її межами. Вже у 2000 році виходить її нова книга «Шедеври церковного шитва України (XII – XX ст.)». Вона розширює тему дослiдження i розкриває шляхи розвитку церковного шиття з часiв Київської Русi, акцентує роль жiночих монастирiв Чернiгiвщини. Цi двi книги – результат довгої i наполегливої роботи автора. Особливо цiнним є висвiтлення створення шедевра церковного шиття – плащаницi для Володимирського кафедрального собору м. Києва.

Однiєю її з вiдомих робiт є книга «Iсторiя української вишивки» – унікальне мистецтвознавче дослiдження, репрезентують високу культуру України. Ця праця отримала перемогу у номiнацiї «лiтературознавство i мистецтвознавство». Вища оцiнка цiєї монографiї – постiйне звернення викладачiв i студентiв мистецьких вузiв до iсторiї унікального мистецтва вишивки в пошуках нових нацiональних моделей українського мистецтва [7, с. 20].

Тетяна Валерiївна органiзовує творчу групу сучасних художникiв, якi вiдтворюють зразки авангардної вишивки XX столiття. Викладачi кафедри художнього текстилю та моделювання костюма Київського державного iнституту декоративно-прикладного мистецтва i дизайну ім. М. Бойчука Л. Авдеева, Л. Костюкова, І. Жураковская вiдродили шедеври авангардного мистецтва. Цi твори доповнювали цiкаву виставку, яка з

успіхом експонувалася в залах фонду «Україна», в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва в Києві [6, с. 123].

Вишивка, зберігає в собі найдавніші засоби шиття, давні традиції, збагачується новими мотивами, відбувається інтенсивний процес взаємозв'язку і взаємозбагачення різних локальних центрів, що активно впливає на розширення художньо-виражальних засобів цього виду мистецтва. Вивчення вишивки переконує, що це той вид народного мистецтва, де найяскравіше і найповніше відбилися естетичні уявлення та художня культура українського народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонович С.А. Декоративно-прикладне мистецтво / С.А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1999. – 152с.
2. Василячук Г. Альбом / Г. Василячук. – Київ: Мистецтво, 1985. – 32с.
3. Гсаюк Е.О. Художнє вишивання. Альбом./ Е. О. Гсаюк – Київ: Вища школа, 1984. – 24с.
4. Гурчала І. Народне мистецтва Західних областей України / І. Гурчала – Київ, 1966. – 56с.
5. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка Західних областей УРСР/ Р. В. Захарчук-Чугай – Київ: Наукова думка, 1988. – 43с.
6. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка. Альбом / Т. Кара-Васильєва – Київ: Мистецтво, 1993. – 123с.
7. Макарчик С.А. Етнографія України/ С. А. Макарчик – Львів: Світ, 1994 – 20с.
8. Титаренко В. П. Полтавська традиційна вишивка / В. П. Титаренко – Полтава: Верстка, 2000 – 75с.

*Галамбош Габрієлла
(Полтава, Україна)*

ТРАДИЦІЙНИЙ ОРНАМЕНТ НА ВИШИТИХ РУКАВАХ ЖІНОЧИХ СОРОЧОК ПОЛТАВЩИНИ

Вивченню вишивки на Україні присвячені фундаментальні праці Т.Кара-Васильєвої, Р.Захарчук-Чугай, Л.Булгакової. Традиційний народний орнамент досліджували Б.Рибаков, Г.Павлуцький, Г.Маслова, М.Селівачов.

Значним кроком вперед є фундаментальна мистецтвознавча праця Т.Кара-Васильєвої «Полтавська народна вишивка». В роботі здійснена класифікація за технологічними прийомами, мотивами та художньо-композиційною будовою, семантикою [6].

Сорочка є основною складовою частиною жіночого костюму, завжди шита з білого полотна, білий колір сорочки є загальнослов'янською традицією, її характерною ознакою. Хв. Вовк звертає увагу на сталість традиції крою і оздоблення української народної сорочки: зразки кінця XVIII століття на малюнках Рігельмана та сорочки кінця XIX–початку XX